

Др Ранко Кеча, редовни професор
Правног факултета у Новом Саду

О ОРОЧАВАЊУ РАДЊИ СУДА У ПАРНИЧНОМ ПОСТУПКУ¹

Сажељак: Ефикасности правне заштите у парничном поступку представља један од основних разлога за ојравађе веома чесних промена парничне регулативе. У шом циљу, поред постојећих, уведен је низ нових решења. Наведени значај има и нова регулатива којом се тежи ораничати трајање поступка. Уводи се обавеза одређивања временског оквира за спровођење поступка а у низу процесних ситуација предузимање процесних радњи суда ораничава одређивањем рокова. Непоштовање наведених временских ораничења оштаје процесно несанкционисано али је основ за утврђивање дисциплинске одговорности поступајуће судије. Решење је усвојено у циљу повећања ефикасности правне заштите и остваривања суђења у разумном року чему може послужити али само под условом стварања реалних предуслова за усешно функционисање судске власти. У сујрошном претвориће се само у још једно срсство ирииска на судство и поступајуће судије.

Кључне речи: промене парничне регулативе, ефикасности правне заштите, временски оквир за спровођење поступка, рокови, процесне радње суда, дисциплинска одговорности судије.

I

У важећој редакцији Закона о парничном поступку² идеја о ефикасној, бржој и економичној правној заштити добила је посебан значај. Може се рећи да су готово све промене, по којима се овај законски текст разликује

¹ Рад је посвећен пројекту Теоријски и практични проблеми стварања и примене права (ЕУ и Србија) чији је носилац Правног факултета у Новом Саду.

² Службени гласник РС, бр. 72/11.

од раније важећих решења, извршене с циљем да се правна заштита учини ефикаснијом и бржом. Идеја о бржем, ефикаснијем и тиме јефтинијем пружању правне заштите представља једну од „вечитих“ тема раније важећег југословенског и актуелног парничног законодавства новостворених држава укључујући и српско парнично процесно право. Први законски текст којим је регулисан парнични поступак после Другог светског рата је на то недвосмислено упућивао својим називом. Од доношења Закона о убрзању парничног поступка пред редовним судовима³ континуирано се тежи да нова законска решења обезбеде бржу и ефикаснију правну заштиту - да се са мањим утрошком времена, средстава и рада обезбеди законита и правична правна заштита. Наведени правнополитички циљеви су на одређени начин конфронтирани и на законодавцу је да покуша да оствари потребан склад приликом њиховог остваривања. Посебно наглашавање једних у односу на друге вредности може представљати значајан проблем. Инсистирање на поступку у којем се жели искључити свака могућност доношења незаконите и неправичне пресуде без обзира на трајање поступка и његове трошкове обезмишљава правну заштиту. Ако ефикасност постане основни циљ поступка то може имати исто тако лошу последицу - уместо законите и правичне правне заштите резултат је њен сурогат и симулација. Пре одређивања да ли су одређена законска решења разлог неефикасности поступка потребно је реално сагледати шири друштвени контекст у којем се остварује правна заштита и раздвојити оно што је последица тих друштвених околности од онога што се може приписати мањкавости процедуре. Тек ако су те оцене тачне може се очекивати да ће новим нормативним решењима доћи до усавршавања правне заштите.⁴ У континуитету се дакле покушава остварити ефикаснија правна заштита и готово све промене процесне регулативе су се образлагале наведеним разлогом. Ускоро би се показало да та решења нису у оној мери успешна како су тврдили њихови редактори по је био повод за доношење новог законодавства за које се исто тако тврдило да ће бити ефикасније од раније важећег. Неефикасност правне заштите нема основни разлог у процесним регулативама него је добрим делом последица кризе у које је систематски увођена судска власт. Наведени закључак најбоље потврђују решења која су садржана у Новели раније важећег ЗПП од 2004. године. Измене и допуне ЗПП од 2004. године које су извршене 2009. године су у највећем делу извршене у циљу да на процесном плану отклоне последице неуспешне реформе судског система. У одређеним фрагментима важеће парнично законодавство изражава претензије да се новим решењима оствари још један додатни притисак на поступајуће судије и судство.

³ Службени лист ФНРЈ, бр. 19/55.

⁴ Више: Р. Кеча, О променама Закона о парничном поступку, Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, бр. 3/2003, стр. 241 - 254.

Као што је истакнуто, у важећем ЗПП идеја о ефикаснијој, бржој и економичнијој правној заштити добила је посебан значај. У ЗПП задржан је низ решења која су у наш процесни систем уведена ЗПП од 2004. године од којих се као маркантнија могу издвојити изостављање главне расправе када суд, на основу навода тужбе и одговора на тужбу утврди да је чињенично стање између странака неспорно. Наведени смисао имало је увођење поступака за решавање спорног правног питања, одредаба о рестрикцији апсолутно битних повреда одредаба поступка о којима жалбени суд води рачуна по службеној дужности, одредаба о обавезном одржавању другостепене расправе ако је у одређеном предмету пресуда већ једном била укинута, одредбе о другостепеној међупресуди.

Начело економичности је пре свега усмерено према суду. У важећој редакцији ЗПП као и оној из 2004. године начело се артикулише и као право странке на суђење у разумном року – право да се о њеним захтевима и предлозима одлучи у разумном року. Тиме је, у смислу Конвенције о заштити људских права и основних слобода, формулисано посебно процесно начело. ЗПП прецизно не одређује значење термина „разуман рок“ него га одређује као правни стандард који у свакој конкретной парници може имати различит садржај, јер и парнице могу бити веома различите, што зависи од низа процесних околности укључујући и оне које зависе од самих парничних странака.

Задржана су и даље решења која су традиционално била присутна у нашем процесном систему којима се одређују основне контуре овог вида правне заштите. Поред општег парничног поступка постоје и посебни у којима се наглашеније тежи ефикаснијој и економичнијој правној заштити. И на организационом плану наведени приступ налази своју потврду у низу установа, као што су корисна делегација, повећање броја првостепених ствари у којима уместо већа поступа судија појединац, правила по којем виши суд задржава надлежност у случају када је за вођење поступка надлежан суд нижег ранга, или када веће задржава надлежност када је за вођење поступка надлежан судија појединац. Наведени значај имају и правила о спајању парничних поступака, кумулацији тужбених захтева, правила о супарничарству. Наведеном циљу служи и подела првостепеног поступка на два стадијума – стадијум припремања главне расправе и главну расправу. Припремање главне расправе пре свега служи да би суд утврдио постојање процесних претпоставки, раздвојио битно од небитног и спорно од неспорног како би други стадијум поступка (главна расправа) био окончан на једном рочишту. Економичност поступања јесте разлог и оправдање за доношење делимичне, допунске пресуде и међупресуде.

II

Круг нових решења којим се тежи остваривању ефикасније правне заштите изузетно је широк тако да се указује само на она која се могу сматрати маркантнијим.

Веома значајну новину у важећем ЗПП преставља обавеза странака да сав расположиви чињенични и доказни материјал изнаесу већ у фази припремног поступка. Странке имају обавезу да на припремном рочишту, или првом рочишту главне расправе ако се припремно рочиште не одржава, изнесу све чињенице и доказе на којима заснивају своје предлоге, да предложе доказе којим се потврђује постојање тих чињеница и да се изјасне о наводима и доказима противне странке. Важећи ЗПП ограничава право странака да у каснијем развоју поступка (главној расправи) истичу нове чињенице и доказе. Странке морају учинити вероватним да их, без своје кривице, нису могле изнети, односно предложити на припремном или првом рочишту главне расправе ако припремно рочиште није одржано. Под наведеним условом нове чињенице и докази се могу истицати до закључења главне расправе. Ово правило је раније примењивано у жалбеном поступку у којем и даље важи. По новом ЗПП примењује се и у случају укидања пресуде и враћању предмета првостепеном суду на поновно одлучивање. У свим наведеним случајевима странке морају да учине вероватним да нове чињенице и доказе нису могле истаћи у некој од ранијих фаза поступка. Наведено ограничење у значајној мери помера тежиште процесних активности на припремни поступак. Уведено је у циљу ефикаснијег и економичнијег вођења поступка али у реалном правном животу може да се претвори у супротност. У страху да одређене чињенице или докази неће моћи да буду изнете, односно изведена касније странке ће у припремни поступак уносити сав чињенични и доказни материјал за који сматрају да може бити релевантан за решење спора. Често и онај који ће се у каснијем развоју поступка показати као непотребан. Гомилање целокупне чињеничне и доказне грађе на самом почетку поступка у моменту када је странкама у потпуности нејасан став суда о природи њиховог спора чини знатно комплекснијим раздвајања битног од небитног, спорног од неспорног што ће каснији развој поступка учинити знатно сложенијим од оног у којем наведеног ограничења није било. Усвојено решење додатно компликује околност да одређивање релевантне процесне грађе у основи и даље зависи од става поступајећег суда који правно квалификује одређени спор и према тој својој квалификацији одређује да ли су одређене чињенице битне за доношење одлуке о захтевима истакнутим у поступку. Суд тај став може мењати током трајања поступка све до закључења главне расправе. Наведена околност реално ствара ризик да предложена доказна средства и чињенице истакнуте од стране странака у припремној фази поступка касније буду ква-

лификоване као небитне за решење спора а истицање нових чињеница и доказа ограничава околност што се од странака захтева да оправдају то што их нису изнеле у ранијој, за то одређеној, фази поступка. Све то додатно руководи странке да сав расположиви процесни материјал па и онај за који ће се показати да је био сасвим непотребан истакну већ на припремном рочишту. Са разлогом се истиче да је увођење евентуалне максиме и описане преклузије везане за истицање чињеничне и доказне грађе само привидно у корист начела ефикасности. Резултат ће бити најчешће непотребно гомилање чињеница које се поткрепљују безбројним доказима што не доприноси ни убрзању поступка. С друге стране, неведено решење несумњиво ограничава и право странака на изјашњавање у поступку и тиме негативно утиче на закониту, правилну и правичну судску одлуку.⁵ Потребно је нагласити да је у питању модел који је својевремено био присутан у старијим процесним системима али је временом напуштен као неефикасан.⁶

Као значајнија новина може се истаћи и употреба савремених аудио визуелних средстава у поступку која треба да олакшају рад суда приликом писаног фиксирања процесних активности које се усмено одвијају на рочиштима. Постоји могућност тонског, аудио визуелног и стенографског бележења садржаја рочишта и коришћење у изради записника. Решење је уведено у циљу олакшања рада суда али га проблемитазује неједнака материјална опремљеност судова што може угрозити захтев да се правна заштита остварује у једнообразно уређеном поступку без обзира на то пред који судом се води одређени поступак.

Извршене су и значајне промене у материји достављања. У одређеном смислу достављање претпоставља и одговарајућу сарадњу странака и других учесника у поступку изражену у радњи пријема писмена. Наведена околност значајно повећава могућност процесних злоупотреба које су се испољавале у различитим формама избегавања пријема писмена. Наведено је имало негативан утицај на развој поступка и ефикасност правне заштите у целини. Из овог разлога у важећем ЗПП, као и текстовима који су му непосредно претходили, постоји низ нових решења којима се тежи остварити ефикасније достављање и спречити могућност процесних злоупотреба. У одређеним случајевима повреде правила о достављању могу бити квалификоване као акт непоштовања процесне дисциплине који се кажњава изрицањем новчаних казни уз могућност тражења накнаде штете. Правило се примењује за радње којима се омета достављања писмена и списа. Иста казна се може одредити и против пуномоћника за пријем писмена који противно одредбама закона не обавести суд о промени адресе. У другој компоненти промене имају за циљ

⁵ Закон о парничном поступку, Предговор Г. Станковић, Службени гласник, Београд, 2012, стр. 122.

⁶ Више: М. Марковић, Теорија грађанског судског поступка, Београд, 1948, стр. 106.

да осавремене достављање употребом нових информатичких технологија и средстава електронске комуникације. Достављање представља судску радњу али у новом закону прописана и могућност да странке непосредно једна другој упућују поднеске и друга писмена. У овом случају достављање се сматра пуноважним ако постоји доказ о извршеном достављању и ако је у питању достављање код којег се поднесак не мора лично доставити адресату. Измењена су и правила о личном достављању.

У поступку у привредним споровима уведено је правило којим се на одређени начин ограничава употреба доказних средстава јер се, по правилу, доказивање спорних чињеница доказује путем исправа. На наведени начин се долази до тога да се путем процесних правила у основи формализују уговорни односи између привредних субјеката што свакако преставаља тему која захтева једно исцрпније разматрање - како у домену процесног тако и у домену материјалног права.

III

У свим претходно важећим редакцијама ЗПП временски развој поступка је у најзначајнијој мери зависио од поступајућег суда. Посебно је значајно што трајање поступка није било унапред временски ограничавано нити је одређиван могући број рочишта главне расправе. Главна расправа се одвијала у једном низу сукцесивно повезаних рочишта која су сматрана јединственом целином у којој су странке без неких посебних ограничења могле истицати нове чињенице и доказе. Важећа решења принципијелно мењају наведени приступ. Као прво, ЗПП изричито прописује да суд, по правилу, заказује једно рочиште за главну расправу ради извођења свих доказа чије је извођење дозволио или одредио по службеној дужности.⁷ Заказивање више од једног рочишта добило је значај изузетка условљеног захтевом да се то учини у најкраћем временском размаку и водећи рачуна о концентрацији главне расправе.⁸ Актуелно решење ипак реално не рачуна на могућност да се главна расправа оконча одржавањем једног рочишта. Да је супротно, било би непотребно одређивање временског оквира за спровођење поступка. Поступак би по редовном току ствари био окончан одржавањем тог (једног) рочишта. ЗПП прописује обавезу суда да, по предлогу парничних странака, на припремном рочишту или првом рочишту главне расправе ако се припремно рочиште не одржава, одреди временски оквир за спровођење поступка. Садржај решења о одређивању временског оквира за спровођење поступка показује да се не рачуна са могућношћу да се главна расправа одржи само на једном рочишту, јер се у ово

⁷ Члан 309. став 2. ЗПП.

⁸ Члан 309. став 3. ЗПП.

решење мора унети: „број рочишта, време одржавања рочишта, распоред извођења доказа на рочиштима и предузимања других процесних радњи, судске рокове, као и укупно време трајања главне расправе“.⁹ Наведена формулација не искључује могућност да се решењем о одређивању временског оквира одреди да ће поступак бити спроведен одржавањем једног рочишта али је дикција ове одредбе таква да претпоставља одређивање више рочишта главне расправе. Одржавање више рочишта главне расправе се по дефиницији не може избећи ни у случају када се не приступа одржавању припремног рочишта, па „прво рочиште главне расправе“ делимично преузима функцију припремног рочишта. Само означавање овог рочишта као првог указује на околност да ће у поступку бити више од једног рочишта главне расправе. Садржај процесних активности на овом рочишту а посебно околност да су странке преклудиране у погледу могућности у даљем развоју поступка истичу чињенице и предлажу доказе које нису изнеле на првом рочишту главне расправе имаће редовно за последицу да ће странке на овом рочишту изнети и ону чињеничну и доказну грађу о којој није могуће одмах расправљати што претпоставља заказивање бар још једног рочишта. Обавеза одређивања временског оквира за спровођење поступка одређена је у основним одредбама ЗПП као обавеза суда да поступак спроведе без одуговлачења, у складу са претходно одређеним оквиром за предузимање парничних радњи и са што мање трошкова.¹⁰ Према одредбама члана 308. став 1. ЗПП странка (странке) је дужна да на припремном рочишту или првом рочишту за главну расправу ако се припремно рочиште не одржава (није обавезно) одреди временски оквир за спровођење поступка. На основу наведеног предлога, али и без њега, суд има обавезу да на наведеним рочиштима одреди временски оквир за спровођење поступка.¹¹ Одређивање временског оквира за спровођење поступка се врши решењем. Као што је истакнуто, у решење о одређивању временског оквира за спровођење поступка мора бити одређен број рочишта, време њиховог одржавања, распоред извођења доказа на рочиштима и предузимања других процесних радњи, морају бити одређени судски рокови и укупно време трајања главне расправе.¹² Временски оквир одређен на припремном рочишту или првом рочишту главне расправе није апсолутан. Постоји могућност одређивања новог. До одређивања новог временског оквира за спровођење поступка долази у случају одлагања рочишта. Овај временски оквир не може да буде дужи од једне трећине првобитно одређеног оквира.¹³ Када допусти преиначење тужбе парнични суд мора да решењем одреди нов временски оквир за спровође-

⁹ Члан 308. став 4. ЗПП.

¹⁰ Члан 10. став 2 ЗПП.

¹¹ Члан 308 став 3 ЗПП.

¹² Члан 308. став 4. ЗПП.

¹³ Члан 108. став 2. ЗПП.

ње поступка.¹⁴ Са разлогом се сматра да повод за одређивање новог временског оквира, односно његову корекцију, представља и случај када је суд допустио да се у наставку поступка изнесу нове чињенице и предложе нови докази које странке без своје кривице нису изнеле на припремном рочишту, односно првом рочишту за главну расправу.¹⁵ Обавезно одређивање временског оквира се не ограничава само на првостепени поступак. Ако у другостепеном поступку дође до отварања расправе, мора такође бити одређен временски оквир за спровођење поступка.¹⁶ Ако је у другостепеном поступку дошло до укидања побијане пресуде и враћања предмета на поновно одлучивање, првостепени суд има обавезу да у року од 30 дана од дана пријема решења о укидању пресуде одржи рочиште на којем мора одредити временски оквир за нову главну расправу.¹⁷ Одређивању временског оквира за спровођење поступка се приступа и у поступку поводом предлога за понављање поступка. Прво, поводом расправљања о предлогу за понављање поступка.¹⁸ Друго, одређивање временског оквира за спровођење поступка мора уследити и ако је правноснажним решењем допуштено понављање поступка. На новој главној расправи странке могу да истичу нове чињенице и предлажу нове доказе само у складу са временским оквиром који је одредио суд.¹⁹

Одређивање временског оквира за спровођење поступка доводи до орочавања укупног трајања оне фазе поступка на који се тај временски оквир односи. Претпостављено трајање поступка одређује се на основу предлога парничних странака. У ширем смислу решење о одређивању временског оквира за спровођење поступка представља радњу формалног управљања поступком. У питању је групација радњи које принципијелно не везују суд и постоји могућност њихове накнадне промене сходно динамици и развоју процесних активности. У овом случају ЗПП потпуно релативизира наведено обележје и даје му битно другачији значај. Непоступање судије са претходно одређеним временским оквиром за предузимање парничних радњи представља основ за покретање дисциплинског поступка у складу са одредбама Закона о судијама.²⁰ У наведеном значењу евидентна је намера редактора да поступајући суд буде у потпуности вежан наведеним оквиром и да евентуално одступање од њега буде санкционисано на плану дисциплинске одговорности судије. Непоштовање временског оквира међутим непосредно не утиче на парнични поступак нити се квалификује као битна повреда одредаба парничног поступка и у наведеном смислу остаје процесно несанкционисано.

¹⁴ Члан 199. став 8. ЗПП.

¹⁵ А. Јакшић, *Грађанско процесно право*, Београд, 2012, стр. 271.

¹⁶ Члан 383. став 5. ЗПП.

¹⁷ Члан 398. став 1. ЗПП.

¹⁸ Члан 431 ЗПП.

¹⁹ Члан 432. став 3. ЗПП.

²⁰ Члан 10. став 3 ЗПП.

Ако се упореди садржај одредаба члана 10. став 2. и 3. ЗПП и наведених одредаба о одређивању временског оквира за спровођење поступка, уочљива је одређена термилошка неусклађеност. У члану 10 став 2 се говори о временском оквиру за предузимање парничних радњи док се у оним другим одредбама говори о временском оквиру за спровођење поступка што није исто. Прво значење је шире. Укључује и обавезу суда да предузимање радњи у оним роковима који су изричито прописани за предузимање одређених процесних радњи суда. Наведена формулација ствара основ за дисциплинску одговорност судије и ако радњу не предузме у року који је одређен ЗПП.

IV

У поређењу са раније важећим законодавством у којем се парнични суд принципијелно није ограничавао у погледу времена предузимања процесних радњи, важећи ЗПП у низу ситуација ограничава слободу суда одређујући рокове за њихово предузимање. Круг тих радњи је значајан и битно шири у односу на раније важећа решења.

Због постојања искључиве месне надлежности неког другог суда, суд којем је поднета тужба треба се огласити месно ненадлежним најкасније у року од осам дана од дана пријема одговора на тужбу.²¹ Ако се тужба не доставља на одговор може се огласити месно ненадлежним у року од осам дана од пријема тужбе.²² По приговору туженог суд се може огласити месно ненадлежним у року од осам дана од пријема одговора на тужбу.²³ Ако се тужба не доставља на одговор, тужени приговор месне надлежности може да истакне најкасније на припремном рочишту или првом рочишту главне расправе ако се припремно рочиште не одржава, а суд је о наведеном приговору дужан одлучити у року од осам дана од изјављивања приговора.²⁴ Ако се суд којем је предмет уступљен као надлежном сматра ненадлежним, мора у року од осам дана од дана пријема предмета доставити тај предмет суду који је надлежан да решава о сукобу надлежности.²⁵ Иницијативу за делегацију надлежности могу дати и странке али под одређеним ограничењима и условом да га прихвати првостепени суд пред којим је покренут поступак. Предлог за делегацију може се дати на припремном рочишту, а ако оно није одржано на првом рочишту за главну расправу, а касније само под условом ако је разлог за делегацију настао после тог момента или је странка касније

²¹ Члан 19. став 1. ЗПП.

²² Члан 19. став 2. ЗПП.

²³ Члан 19. став 3. ЗПП.

²⁴ Члан 19. став 4. ЗПП.

²⁵ Члан 21. став 1. ЗПП.

за њега сазнала. Предлог се доставља другој странци са позивом да се иста о њему изјасни у року од три дана од достављања. Суд пред којим је покренут поступак о предлогу странке мора одлучити у року од осам дана од дана његовог подношења.²⁶ О захтеву за искључење и изузеће председник суда треба да одлучи у року од три дана од дана подношења захтева. О захтеву за изузеће председника суда и председника Врховног касационог суда одлучује се у року од 15 дана од дана подношења захтева.²⁷ О спорном правном питању одлучује се по правилима поступка за усвајање правних ставова. Предлог се одбија ако није од значаја за одлучивање у већем броју предмета. О спорном правном питању Врховни касациони суд мора одлучити у року од 60 дана од пријема захтева.²⁸ Када се, по предлогу странака или службеној дужности, донесе решење о тонском или оптичком снимању одређеног рочишта тонски или оптички снимак се користи приликом састављања записника. Тонски запис се мора у року од осам дана од обављања снимања пренети у писани облик који мора да садржи све оно што се налази на тонском запису.²⁹ Ако се рочиште снима оптички у писани облик се преноси само тонски запис рочишта. Писани облик записа преставља записник. Ако се тонски запис и записник битно разликују по садржају, странка има право да поднесе приговор у року од осам дана од дана достављања записника. Суд у року од три дана може решењем изменити садржај записника или одбити приговор.³⁰ Тонски снимак сведочења преноси се у форму писаног записника по напред приказаним условима и роковима.³¹ Бесплатног пуномоћника поставља суд по захтеву странке која је у потпуности ослобођена сношења трошкова поступка. То може учинити током читавог поступка. О предлогу странке да јој се призна право на бесплатног пуномоћника суд одлучује у року од осам дана од достављања предлога или у року од осам дана од дана достављања жалбе другостепеном суду.³² Суд има обавезу да у року од 15 дана од дана пријема тужбе тужбу достави туженом на одговор.³³ По пријему одговора на тужбу суд, по правилу, заказује припремно рочиште. Припремно рочиште се мора заказати у року од 30 дана од дана када је тужиоцу достављен одговор на тужбу.³⁴ Ако одговор на тужбу није дат а нема услова да се донесе пресуда због пропуштања, припремно се рочиште зака-

²⁶ Члан 62. став 6, 7, члан 63. став 2 ЗПП.

²⁷ Члан 71. став 1. ЗПП.

²⁸ Члан 183. став 3 ЗПП.

²⁹ Члан 121 став 1. ЗПП.

³⁰ Члан 121. став. 4. ЗПП.

³¹ Члан 246 став 2 ЗПП.

³² Члан 170 став 2. ЗПП.

³³ Члан 296. ЗПП.

³⁴ Члан 301. став 1, ЗПП.

зује у року од 30 дана од дана истека рока за давање одговора на тужбу.³⁵ Позив на припремно рочиште се доставља странкама најкасније осам дана пре његовог одржавања.³⁶ Заказивање рочишта за главну расправу следује по закључењу припремног рочишта. (Прво) рочиште за главну расправу мора бити заказано најкасније у року од 30 дана од одржавања припремног рочишта, односно од пријема одговора на тужбу или протека рока за давање одговора на тужбу ако се припремно рочиште не одржава.³⁷ Позив за рочиште главне расправе мора се доставити најкасније осам дана пре рочишта.³⁸ Ако се поступак медијације заврши неуспехом, рочиште за главну расправу се мора заказати у року од 30 дана од дана када је странка обавестила суд да је одустала од медијације.³⁹ Пресуда се доноси одмах по закључењу главне расправе,⁴⁰ а у сложенијим предметима суд може одложити објављивање пресуде за осам дана од закључења главне расправе.⁴¹ У случају када је суд закључио расправу главну расправу уз могућност прибављања одређених списа или записника пресуда се објављује у року од осам дана од њиховог пријема.⁴² Рок за писмену израду пресуде износи осам дана и рачуна се од дана објављивања пресуде. У сложенијим предметима суд може да одложи писану израду пресуде још 15 дана.⁴³ По пријему одговора на жалбу, или по безуспешном протеклу овог рока, првостепени суд, у року од осам дана, мора жалбу доставити другостепеном суду. Уз жалбу се достављају сви остали списи укључујући и одговор на овај правни лек ако је дат.⁴⁴ О жалби се, по правилу, одлучује без одржавања расправе на седници већа. Ако другостепени одлучује о жалби у седници већа без одржавања расправе, одлуку о жалби мора донети у року од девет месеци од пријема жалбених списа од првостепеног суда.⁴⁵ Другостепени суд мора да врати списе првостепеном суду у року од 30 дана од дана доношења своје одлуке по жалби.⁴⁶ Примерак благовремене, потпуне и дозвољене ревизије првостепени суд треба да достави противној странци у року од осам дана од пријема ревизије.⁴⁷ По пријему одговора на ревизију или по протеклу рока за одговор првостепени

³⁵ Члан 301. став 2. ЗПП.

³⁶ Члан 303. став 3. ЗПП.

³⁷ Члан 309. став 1. ЗПП.

³⁸ Члан 309 став 6. ЗПП.

³⁹ Члан 341 став 2 ЗПП.

⁴⁰ Члан 352. став 2. ЗПП.

⁴¹ Члан 352. став 3. ЗПП.

⁴² Члан 352. став 4. ЗПП.

⁴³ Члан 354 став 1. ЗПП.

⁴⁴ Члан 381. став 1. ЗПП.

⁴⁵ Члан 383 став 2. ЗПП.

⁴⁶ Члан 397. ЗПП

⁴⁷ Члан 411. став 1. ЗПП.

суд ће доставити ревизију и одговор на ревизију са списима предмета Врховном касационом суду преко другостепеног суда у року од 15 дана.⁴⁸ Другостепени суд против чије одлуке је поднесен захтев за преиспитивање правноснажне пресуде дужан је у року од 30 дана од дана подношења захтева достави списе предмета Врховном касационом суду.⁴⁹ Ако издавање привремене мере у поступку у радним споровима захтева странка, суд о предлогу мора одлучити у року од осам дана од његовог подношења.⁵⁰ У парницама поводом повреде колективних права суд може да застане са поступком најдуже 30 дана да би странке покушале решити спор мирним путем.⁵¹ У овим парницама другостепени поступак се мора окончати у року од 60 дана.⁵² Одлучивање о предлогу за издавање привремене мере у у парницама због сметања државине треба да уследи у року од осам дана од дана подношења предлога.⁵³ У споровима мале вредности пресуда се објављује одмах по закључењу главне расправе.⁵⁴ У поступку у потрошачким споровима тужба се не доставља туженом на одговор нити се заказује припремно рочиште, а рочиште за главну расправу се мора заказати и одржати у року од 30 дана од подношења тужбе.⁵⁵ Одмах или у року од осам дана од дана подношења захтева суд је дужан да донесе одлуку о одређивању привремене мере у поступку за заштиту колективних права и интереса грађана.⁵⁶

Споменути рокови имају инструктивни карактер и усмерени су на ефикасније остваривање правне заштите, јер одређују динамику претпостављених процесних активности. За разлику од рокова који се одређују за предузимање процесних радњи странака овим роковима се не може дати преклузивно значење, јер би то значило ускраћивање правне заштите у свим ситуацијама када је дошло до њиховог прекорачења.

V

Идеја о временском ограничењу трајања поступка добила је одговарајући израз и у одредбама Закона о судијама.⁵⁷ Према одредбама наведеног закона поступајући судија има обавезу да обавести председника суда зашто првостепени поступак није окончан у року од једне године а да га затим на свака

⁴⁸ Члан 411. став 3. ЗПП.

⁴⁹ Члан 421. став 4. ЗПП.

⁵⁰ Члан 439. став 2. ЗПП.

⁵¹ Члан 444. став 1. ЗПП.

⁵² Члан 446. став 2. ЗПП.

⁵³ Члан 451. став 2 ЗПП.

⁵⁴ Члан 477. став 1. ЗПП.

⁵⁵ Члан 489. став 4. ЗПП.

⁵⁶ Члан 501. став 2. ЗПП.

⁵⁷ Службени гласник РС, бр. 116/08.

три месеца обавештава о даљем развоју поступка.⁵⁸ Када је у питању поступак по правним лековима наведени рок износи два месеца а затим се председник суда о трајању поступка обавештава на сваких 30 дана.⁵⁹ Када је у питању првостепени поступак председник суда има обавезу да обавести председника непосредно вишег суда о сваком поступку који није окончан у року од две године и о разлозима због којих поступак није окончан у наведеном року.⁶⁰ Ако поступак по одређеном правном леку није окончан у року од једне године председник суда о томе мора обавестити председника Врховног касационог суда.⁶¹ Овим су на одређени начин индиректно одређени крајњи рокови у којима се очекује окончање парничног поступка – рок од две године за окончање првостепеног поступка и рок од једне године за окончање поступка по правним лековима. По судовима је устаљена пракса да се приликом одређивања временског оквира за спровођење поступка судије руководе роковима садржаним у одредбама Закона о судијама одређујући најчешће трајање првостепеног поступка у оквирима рока од две године.

VI

Повреда правила о вођењу парничног поступка у границама временског оквира за спровођење поступка или повреда обавезе суда да одређене парничне радње предузме у одговарајућим роковима не може бити процесно санкционисана. Непоштовање наведених временских ограничења није добило значај апсолутно битне повреде одредаба парничног поступка. Не може имати ни значај релативно битне повреде. Не искључује се могућност да странка овим поводом изјави правни лек тврдећи да наведена повреда представља релативно битну повреду одредаба поступка. Тешко би се међутим могла оправдати судска одлука којом би се из наведеног разлога приступило укидању пресуде и враћању предмета на поновни поступак како би се та повреда отклонила. Такво поступање би само по себи престалало логичку противречност. Истицањем овог разлога странка би указивала на неоправдано дуго трајање поступка а усвајањем наведеног захтева тај поступак би постајао још дужи и неефикаснији. Као што је истакнуто, санкција је посредна и изван конкретног поступка у којем је дошло до непоштовања временског оквира за спровођење поступка или рокова који су изричито прописани за предузимање судских радњи. Преставља основ за дисциплинску одговорност поступајућег судије,⁶² а може имати одговара-

⁵⁸ Члан 28. став 1. Закона о судијама.

⁵⁹ Члан 28. став 2. Закона о судијама.

⁶⁰ Члан 28. став 3. Закона о судијама.

⁶¹ Члан 28. став 4. Закона о судијама.

⁶² Члан 90. Закона о судијама.

јући значај приликом оцењивања да ли је у конкретном случају дошло до повреде права на суђење у разумном року.

Постојећа криза судства као последица неуспеле реформе, а посебно проблема везаних за општи реизбор судија за које је ноторно да није извршена у циљу усавршавања судске власти и еманципације исте од притиска осталих грана власти, показује да се и овим решењима мора приступити са одговарајућом резервом. Наведена решења временски коинцидирају спровођењу судске реформе која је у много аспеката правну заштиту учинила неефикаснијом и која је као посебан, истина скривен али снажан мотив, имала идеју о дисциплиновању судске власти. Ова околност релативизира вредност описаних решења и претпоставља одређену меру опреза. Са разлогом се поставља питање да ли и најсавеснији, најквалитетнији и наобученији судија у датим околностима може реално одговорити на наведене захтеве. Ако то није случај тешко је одвојити таквог судију од оног који из моралних и стручних разлога није дорастао вршењу судијског позива. Ако се, с друге стране, све судије доводе у ситуацију да буду неуспешне тада се селективним позивањем на околност да у одређеном поступку није поштован временски оквир за спровођење поступка или да нису поштовани законом одређени рокови ствара могућност даљег притиска на судије користећи то као основ за њихову дисциплинску одговорност и евентуално разрешење. Не треба заборавити да је у времену општег реизбора судија извршено преименовање постојећих судова уз задржавање претежног дела надлежности како би се створио привид да су у питању нови судови. Позивом да се ради о новим судовима правдан је поступак реизбора. Тако су општински постали основни судови, окружни виши, трговински привредни, Виши привредни суд Привредни апелациони суд, Врховни суд Врховни касациони суд. Тек када се стекну сви потребни услови да судије и судство може успешно обављати своју функцију, решења наведена у претходном излагању добијају пун смисао гарантујући ефикаснију и квалитетнију правну заштиту. Ако се ти услови не обезбеде, што је изузетно тешко у правном систему који се стално мења и трансформише, за очекивати је сличне подухвате који немају реалних изгледа за успех.

*Ranko Keča, Ph.D., Full Professor
Faculty of Law Novi Sad*

On the Time Limiting of the Court Acts in Civil Procedure

Abstract

The efficiency of the legal protection in litigation presents one of the main reasons for the quite frequent legislature changes of the Civil Procedure. To achieve this goal a number of new provisions was introduced. Given meaning has a new regulation which tends to limit the duration of the litigation as well. Litigation timeframe is in that sense introduced, and on the other hand in number of situations court management acts are time limited. The non complying of the time limits remains non sanctioned in procedura sense, but it represents a cause for a disciplinary responsibility of the judge. This mechanism was introduced to speed up litigation and to fulfill parties' right for a judgment in reasonable time and it could achieve these goals, but only with creating real prerequisites for successful functioning of the courts. If not it will transform itself in just another mean of the pressure on the judges.

Key words: legislature changes of Civil Procedure; efficiency of the litigation; litigation timeframe; time limits for the court acts; disciplinary responsibility of the judges.